

Sorin Popescu

SORIN POPESCU TUDOR PRELIPCEANU

Hurmuz Aznavorian

Victimă a regimului comunist

Tudor Prelipceanu

O personalitate cu totul aparte a fost Hurmuz Aznavorian. S-a născut la **26 martie 1888** la Trebizonda (Trapezunt), în Turcia, și s-a refugiat, împreună cu familia, când nu împlinise încă 10 ani, la Constanța, din cauza persecuțiilor la care erau supuși armenii de către stăpânirea otomană a timpului, astfel că România a devenit patria sa de adopțiune.

Tatăl său a murit în 1902 la Constanța, unde a fost funcționar comercial. Mama sa a fost croitoreasă și și-a îngrijit cei șase copii până când fiecare în parte, după vârstă, a ajuns să-și câștige existența. Ea a murit în 1940, la București.

Școala primară și gimnaziul „Mircea cel Bătrân” le-a urmat la Constanța, fiind premiantul clasei, în toți anii. Și-a procurat mijloacele necesare dând meditații unor copii și colegi mai înstăriți. La București a urmat Liceul „Sfântul Sava” și a luat bacalaureatul cu distincție în 1910. Și aici a trăit din mijloace proprii, dând meditații. S-a înscris la Facultatea de Drept a Universității din București, unde și-a luat licența în 1913.

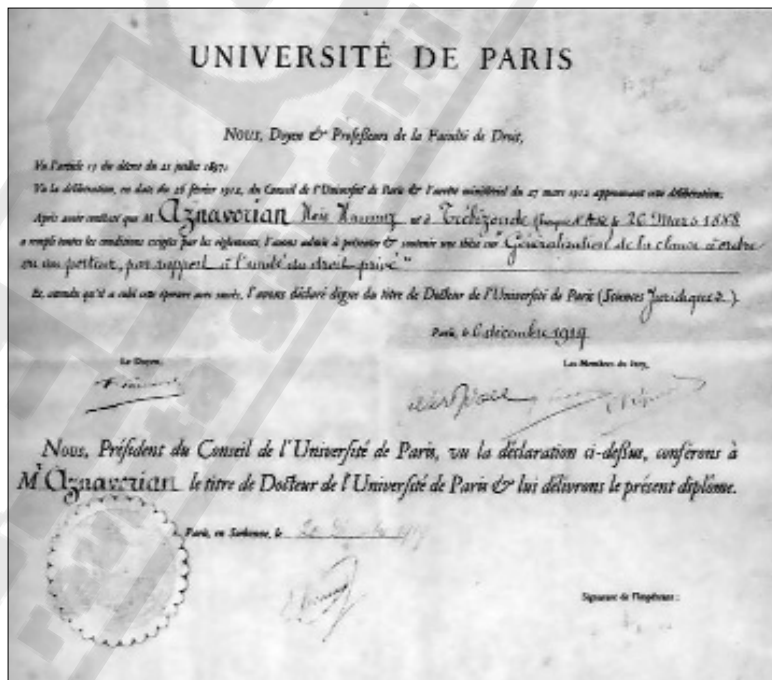
A efectuat serviciul militar la regimentul 21 de infanterie din București, iar ulterior a fost transferat la regimentul 34 de infanterie din Constanța.

În timpul celui de-al doilea război balcanic, a luat parte, ca ofițer în rezervă, la luptele de la Balcic. După războiul balcanic, Hurmuz Aznavorian, ajutat de câteva familii mai înstărite ale căror copii fuseseră meditați de el, a plecat la Paris, pentru a-și da doctoratul. Acolo, concomitent cu studiile juridice, a urmat cursurile libere ale filosofului Henri Bergson, precum și cursurile

profesorului de sociologie Émile Durkheim, de la Sorbona.

Primul război mondial l-a prins în capitala Franței, unde era la studii. În calitate de corespondent al ziarului „Viitorul”, Hurmuz Aznavorian a activat pentru intrarea României în război alături de Antantă. El a trimis acestui ziar numeroase articole și note privind situația de pe frontul din Vestul Europei.

În urma intrării, la 28 august 1916, a României în cel de-Al Doilea Război Mondial, Hurmuz Aznavorian, aflându-se în fruntea studenților și doctoranzilor români din Franța, a solicitat guvernului francez repatrierea în România pentru a-și face datoria față de țară. Au plecat spre țară prin Suedia și Polonia. Îndată după sosire, Hurmuz Aznavorian a fost mobilizat în aceeași unitate în cadrul căreia luptase și în 1913. A luat parte la eroicele lupte dintre Neajlov și Argeș, însă a fost luat prizonier de către germani la sfârșitul lunii noiembrie 1916 și închis, timp de doi ani, până în august 1918, în lagărul de la Haskovo, în Bulgaria, împreună cu Gheorghe Topârceanu și Florea Stănculescu, viitor profesor la Facultatea de Arhitectură din București. Frații săi, Garabet și Karekin, au murit în timpul luptelor de la Mărășești, fiind îngropați la Socola, în cimitirul eroilor români.

După cum precizează fiica sa Rodica, în interviul pe care l-a dat publicistei

Aura Matei-Săvulescu, introdus în cartea lui Hurmuz Aznavorian „Excelența legii”, după ce s-a terminat războiul, Hurmuz Aznavorian a fost decorat, împământenit și i s-a acordat cetățenia română¹.

În 1918 s-a întors la Paris, unde și-a trecut examenele de doctorat în drept în fața celebrului profesor de drept comercial Jean Percérou. În anul 1919, Ion I. C. Brătianu a sosit la Paris, pentru a susține interesele României la Conferința de pace de la Versailles, fiind însoțit de o importantă delegație de diplomați, istorici și juriști. Ion I. C. Brătianu a făcut apel la câțiva studenți români aflați la Paris, printre care și Hurmuz Aznavorian, să colaboreze cu delegația română în calitate de secretari. Hurmuz Aznavorian și-a luat diploma de doctor în drept la 20 decembrie 1919, cu *Magna cum Laudae*.

S-a întors în țară în 1920, an în care s-a înscris în Baroul de avocați Ilfov. După cum evocă, în același interviu, fiica sa: *Meseria de avocat pornește greu, oricât de genial ai fi. Trebuie mai întâi să pledezi, ca alți clienți să te solicite, constatând cât ești de grozav. Dar cum să pui mâna pe primul client? Atunci a apărut în viața tatei mama. Ea a făcut pensionul la Zürich și Conservatorul la Lausanne. Era foarte frumoasă, dar nu-și mai îngăduia să țină nasul prea sus, având în vedere că băieții din fosta lor lume nu o mai frecventau. În lumea afacerilor nu te căsătoreai din amor, ci din interes. Dacă fata cu o zestre mare era nasoală, nu era grav. O înșelai cu altele mai frumoase. Dar ... oricum, tata când a cunoscut-o a căzut cloșcă. Frumoasă, pianistă (de fapt, se întreținea dând lecții de pian), vorbind franțuzește perfect ... Ce-și putea dori un bărbat mai mult? Mama l-a acceptat, poate și pentru că nu avea de ales, dar nu se putea căsători cu el atâta timp cât nu avea o situație financiară cât de cât. Asta l-a decis pe tata să reintre în contact cu foștii colegi și să fie astfel prezentat marelui avocat (Nicolae Al.) Papadat (soțul cunoscutei scriitoare Hortensia Papadat-Bengescu), care l-a agreat și angajat ca secretar la el, la birou. Peste foarte scurt timp, i-a încredințat niște cauze minore, de care tata s-a achitat bine și așa a cerut-o pe mama de soție și peste doi ani am apărut și eu pe lume.*²²

soția Victoria Aznavorian
(Seni)

Deci, Hurmuz Aznavorian s-a căsătorit, în anul 1922, cu domnișoara Victoria Seni din Constanța și a dus o viață de familie exemplară. Din această căsătorie s-a născut fiica, Rodica Renée, în anul 1925.

În domeniul avocaturii, Hurmuz Aznavorian a impresionat în mod deosebit. A avut o pregătire juridică remarcabilă, dublată de talent oratoric și de o inteligență ascuțită. Un alt avocat de mare prestigiu, Mircea I. Manolescu, proprietar din 1941 al celebrei reviste „Dreptul”, pe care a reorganizat-o complet, considera că atașamentul lui Hurmuz Aznavorian pentru cultura franceză era pentru acesta aproape o superstiție și îi aprecia gustul pentru vârtejul ideilor, curajul și fermitatea cu care s-a apărat împotriva oricărei tehnicizări de natură să-i îngrădească spontaneitățile. Hurmuz Aznavorian avea, în opinia lui Mircea I. Manolescu, un spirit viu, dar dezorganizat și boem, o înclinație pentru tot ce era inspirație fulgerătoare și mai ales netehnicizată. Mircea I. Manolescu scria: *Aznavorian este avocatul pe care îl domină talentul, temperamentul și umoarea. De o umoare labilă, la el precumpănește agitația și odihna ei, care se numește indiferența; dar ea nu durează mult. El nu este indiferent nici cu indiferenții și nu este liniștit nici față de liniște. Aznavorian este un artist. Și cu asta am spus totul*³. Același distins avocat, Mircea I. Manolescu, preciza: *Am cunoscut entuziasmul acesta nesecat al lui Aznavorian, disponibilitatea aceasta de valențe niciodată satisfăcute. Formula lui chimică, formula chimică a intelectului, a spiritului, a afectivității lui, dacă s-ar putea exprima, sunt sigur că nu ar avea forma aceea geometrică, de pildă hexagonală, ci ar avea întotdeauna mai multe valențe libere, avide. Oamenii aceștia au în nările lor, de multe generații, mirosul de apă sărată și de mare fără țărături; aceste nări cu care ei adulmecă depărtările m-au impresionat întotdeauna*⁴.

Hurmuz Aznavorian a făcut parte din pleiada avocaților de renume dintre cele două războaie mondiale, care au dominat prin atitudinea corectă în dezbateri, studiu și implicare în deslușirea controverselor, precum și prin înalta conștiință profesională. A pledat într-o serie de mari procese, printre care unul de notorietate, care figurează și în renumita publicație juridică „Biblioteca Marilor Procese”, sub titlul „Păltineanu-Lăzărescu”. În aceste procese, Hurmuz Aznavorian s-a impus ca un slujitor strălucit al barei, datorită erudiției sale prețioase, a ținutei ireproșabile și a unei desăvârșite onestități în pledoariile sale.

Prestația ca avocat a lui Hurmuz Aznavorian l-a determinat pe Ion G. Duca (fost președinte al Partidului Național Liberal și fost prim-ministru al României în perioada 14 noiembrie-29 decembrie 1933) să-l atragă în viața politică. Cu privire la această situație, Rodica, fiica lui Hurmuz Aznavorian, relatează în interviul menționat: *Tata era foarte tânăr când Ion G. Duca l-a solicitat pentru a ocupa un post de ministru adjunct la justiție. Tata îl adora pe Duca, dar a refuzat spunându-i că i se pare imoral ca un om născut în afara țării, de neam străin, să ajungă să participe la conducerea ei: „Există destui români de*

valoare. Nu e nevoie de mine".⁵

S-a înscris în Partidul Liberal în 1930, constituind, împreună cu alți colegi, grupul de stânga al Partidului. A fost ales deputat din partea Partidului Național Liberal în 1933 și a activat în Parlament până în 1937, aducând o importantă contribuție la viața parlamentară. În 1938, odată cu instaurarea dictaturii regale a lui Carol al II-lea, s-a retras din politică pentru a se dedica exclusiv avocaturii.

În activitatea sa profesională, Hurmuz Aznavorian s-a remarcat în mod deosebit prin contribuția pe care și-a adus-o la finalizarea noului *Cod penal*, sarcină ce a revenit Consiliului Legislativ interbelic. Această lucrare de mari proporții a fost dusă la bun sfârșit de membri marcanți ai Secțiunii I-a a Consiliului Legislativ și de un număr de consilieri temporari – juriști binecunoscuți în lumea dreptului – ai acestei renumite instituții juridice. Din rândul acestor juriști de seamă a făcut parte și Hurmuz Aznavorian.

*Hurmuz Aznavorian,
caricatură semnată RYB*

În Parlament, a fost desemnat ca raportor al noului Cod Penal, ținându-se cont de faptul că a făcut parte din Comisia Consiliului Legislativ de redactare a Codului Penal. Hurmuz Aznavorian și-a adus, totodată, contribuția și la finalizarea noului *Cod comercial*, elaborat de specialiștii aceluiași Consiliu Legislativ interbelic. De

remarcat că Hurmuz Aznavorian s-a retras din funcția de deputat după susținerea noului Cod Penal în Camera Deputaților și după aprobarea sa.

În perioada 1921-1946 a publicat numeroase articole în faimoasa revistă de drept „Pandectele Române”. În primul an de existență a „Pandectelor Române”, Constantin Hamangiu (întemeietorul revistei) a dus aproape singur tot greul și și-a asumat toată răspunderea conducerii, redactării, alcătuirii și chiar corecturii implicate de apariția acestei complexe și variate publicații de drept. Pentru al doilea an de apariție, a apelat la Al. Costin și I. N. Fințescu, unii dintre cei mai culti și eminenti magistrați ai Tribunalului Ilfov, și la tinerii și

valoroșii juriști G. M. Sescioreanu, Hurmuz Aznavorian și Ion Rosetti-Bălănescu, pentru a primi o parte din greaua sarcină a redactării „Pandectelor Române”, la care au colaborat în mod regulat în primul an și de care erau strâns legați prin interesul juridic superior de care erau adânc însuflețiți. În consecință, în al doilea an de apariție a „Pandectelor Române”, ca redactori apar: Al. Costin, I. N. Fiñescu și G. M. Sescioreanu, care în 1931 îndeplinea funcția de prim-redactor, iar ca secretari de redacție Hurmuz Aznavorian, Ion Rosetti-Bălănescu, G. I. Boerescu, C. M. Cantacuzino, George P. Docan și George L. Iuliu⁶.

A fost un remarcabil autor de studii juridice, publicist de temut în presa vremii, pasionat conferențiar public, erudit, talentat, scriitor în replică. În primăvara anului 1943, Hurmuz Aznavorian a publicat în ziarul *Curentul*, al cărui director era Pamfil Șeicaru, articolul „Interpretarea legilor”, un articol extrem de hotărât și curajos, în care semnatarul combătea excesul de servilism birocratic în aplicarea dispozițiilor legale în modul cel mai obedient cu putință față de puterea politică, călcându-se în picioare înaltele principii de drept și de morală, care stau la baza civilizației și a culturii europene. În urma apariției acestui articol, au avut de suferit, din partea regimului dictatorial din anii celui de-Al Doilea Război Mondial, atât autorul, cât și ziarul care a fost suspendat pentru câteva zile. Hurmuz Aznavorian este și autorul lucrărilor: *Două probleme juridice*, București, 1915; *Comercializarea dreptului civil*, 1918, și *Tendințe de unificare a dreptului privat*, 1920.

După cum arată fiica sa, Rodica, în același interviu, în '46 - '48 (Hurmuz Aznavorian) a pledat în procesul criminalilor de război, foști miniștri antonescieni din timpul războiului, pe funcție de tehnicieni, toți profesori universitari, toți alcătuind crema intelectualității române și, în genere, <mobilizați> în acele funcții, <nepolitic>, în acea perioadă cruntă de război. Tata intrase în proces pentru Fiñescu și Cancicov. În cazul profesorului de la Drept, Fiñescu, tata a bătut monedă tare pe faptul că acest ministru (deci partizan al războiului antisovietic) își dăduse demisia din guvern de 12 ori, în cele câteva luni în care funcționase. Evident, tot lotul a fost condamnat și, la începutul lui '48, pornește recursul. În ziua respectivă, la ușa de intrare în Tribunal, un control alcătuit din <băieți buni> îi verifica pe toți avocații ce vroiau să intre, dacă au plătit contribuția la Barou. Această contribuție era ridicolă. Majoritatea avocaților o plăteau odată la doi-trei ani. Au băgat mâna în buzunar să o plătească pe loc, dar <băieții> au spus că această operație trebuie să se facă la sediul respectivului barou. Acolo se văruia, ca să vezi! Și nu era prezent nici un funcționar care să primească banii. Tata s-a pomenit a fi singurul ce plătitese cotizația la zi, ca de obicei, și a trebuit să îl lase să intre. Astfel, s-a pomenit în fața întregului lot. După principiul că orice inculpat trebuie să

beneficieze de un apărător, a preluat, fără să fie la curent exact, dosarele celorlalți, pe care îi cunoștea, dar nu în amănunt. A pornit cu Fințescu, la care bineînțeles n-a mai apăsă pe chestia demisiilor, ca să nu-i pună pe ceilalți într-o postură de inferioritate. A urmat Cancicov și, între timp, eu eram folosită la <informații>. Mergeam la boxă și notam tot ce-mi spuneau ceilalți inculpați. Când a venit rândul lui Mircea Vulcănescu, cred, tata luase foc și încerca să-l apere de acuzațiile de <colaborator-complice> al războiului antisovietic. La un moment dat, procurorul îl întrerupe spunând: <Domnule avocat, dacă vrei să ne convingeți că acuzatul Vulcănescu n-a fost de acord cu politica criminală a lui Antonescu, de ce nu și-a dat demisia?> Eu am încremenit. Mi se părea o întrebare la care nu există răspuns. Ședeam în spatele tatei. Îl văd cum își întinde mâinile la spate și rămân cu gura căscată. Țsta era gestul lui, bine cunoscut, de mare satisfacție. Am crezut că am înnebunit. Dar el știa ce nu știam eu. Îl văd spunând cu o voce calmă, dar autoritară: <Dar dumneavoastră, domnule procuror, care ați judecat atâtea procese pe baza legilor din perioada lui Antonescu, de ce nu v-ați dat demisia?> Procurorul a înțepenit și s-a acordat o mică pauză ... Au ieșit afară pe hol. Tata a fost acostat de un fost ofițer sovietic însoțit de un translator. L-a întrebat pe tata: <Domnule avocat, cei pentru care pledați au fost dați în judecată de cine?> <De către stat>, a răspuns tata. Atunci sovieticul, evident fără să vrea să-l intimideze, blând, civilizat, dar foarte mirat, l-a întrebat: <Atunci de ce mai pledați?> Tata s-a uitat la el cu ochii cât ceapa, acela îl privea la fel, uluiți amândoi ... Două lumi, față în față. Până la urmă, evident, toți au fost condamnați. Fințescu a fost condamnat la cât făcuse detenție. A fost eliberat imediat după proces. Ceilalți, din câte știu, au murit în pușcării. Ce vrei? Rusul avea dreptate în felul lui. Când un stat comunist dă în judecată pe cineva, sentința e făcută dinainte. Tata nu știa încă asta, dar chiar dacă ar fi știut, tot și-ar fi dat sufletul ca oamenii aceia să-și simtă moralul crescut, să suporte ce va urma ... Exact așa a gândit și Dora Romcescu. Ea s-a oferit să-l apere pe tata în '58, când nimeni nu-și făcea iluzii în privința justiției și când prezența ei la bară, în apărarea tatei, acuzat de complot împotriva siguranței statului, îi punea cariera în primejdie. După recursul despre care am vorbit, al așa-zișilor <criminali de război>, în primăvară, tata a fost dat afară din barou ca fiind <nedemocrat>.⁷

La 23 aprilie 1948, după schimbarea regimului politic în țară ca urmare a intrării României în sfera de influență sovietică, Hurmuz Aznavorian a fost radiat din barou. La 15 august 1952 a fost arestat și trimis la muncă forțată la Canal. La ispășirea pedepsei, i s-a fixat, pentru un an, domiciliu obligatoriu în Bucovina. Calvarul său a continuat. La 10 noiembrie 1957, Hurmuz Aznavorian a fost arestat și acuzat de „uneltire contra ordinii sociale” (celebrul articol 209 din Codul Penal în vigoare în acele timpuri). A fost judecat în iulie-august 1958

și condamnat la 25 de ani de temniță grea într-un lot compus din foști liberali. Torturat de Securitate, a trecut pe la închisorile Jilava, Văcărești, Galați. În noiembrie 1960 a ajuns la penitenciarul Botoșani, unde a murit la **5 aprilie 1961**, fiind aruncat în groapa comună.

După decembrie 1989, prin diligențele fiicei sale, Rodica Aznavorian-Sfințescu, și a ginerelui său, Claudiu Sfințescu, a fost declarat recurs în anulare împotriva hotărârii pronunțate în 1958, iar Curtea Supremă de Justiție l-a achitat pe Hurmuz Aznavorian pentru lipsa intenției ca element esențial al infracțiunii de „uneltire împotriva ordinii sociale”.

Tot la inițiativa lor, s-a înființat Fundația „Avocat Hurmuz Aznavorian”.

În anul 2007, a apărut, la Editura SemnE, cartea *Excelența legii* a lui Hurmuz Aznavorian, care cuprinde o colecție de articole și pledoarii celebre ale

acestui reputat avocat. Autorul preciza în interiorul cărții crezul său, emblematic pentru toate timpurile: *Libertatea nu încapă în orice suflet. Sunt suflete servile din naștere, care nu știu să prețuiască libertatea, unicul sens al existenței umane. Cine are sufletul servil, nu are ce căuta în magistratură. A fi magistrat nu înseamnă a fi funcționar și, mai ales, funcționar obedient și complice al executivului arbitrar și fără control. ... A fi magistrat, înseamnă a fi uman. Eu nu am cunoscut până acum un magistrat mizantrop, după cum nu pot înțelege nici pe magistratul care are voluptatea sadică de a condamna cu orice preț. ... Marii juriști se recrutează din rasa celor mai de seamă oameni. Ei trebuie să fie elitele generației lor. Pe de altă parte, Hurmuz Aznavorian evidențiază: *Libertatea nu este un instinct. Nu este un instinct pentru că instinctul e sălbatic, dezordonat și mai ales anarhic. Libertatea este o disciplină, în regimul politic democratic. La baza libertății este legea și nu putem concepe în viața politică o altă libertate decât o libertate legală.**

O altă fațetă impresionantă a lui Hurmuz Aznavorian a reprezentat-o pasiunea sa pentru artă, fapt pentru care a devenit un colecționar avizat. Preocupat de dobândirea unei culturi plastice solide, el și-a luat atestatul de expert. A fost prieten statornic al mai multor artiști, printre care Gheorghe Petrașcu și Nicolae Tonitza, a contribuit la consacrarea unor pictori, cum a fost cazul lui Alexandru Ciucurencu și, ca un autentic și împătimit colecționar, și-a

îndreptat atenția spre generația în curs de formare, care la acea vreme era reprezentată de Octav Angheluță, Alexandru Padina, Adam Bălțatu, Ion Țuculescu, Eugen Drăguțescu. Colecția sa, adăpostită în modesta casă din strada Luigi Cazzavillan, însumând peste 300 de lucrări, era în epocă, drept urmare a pregătirii sale în domeniul picturii, una din cele mai ample și mai exigent constituite. În cea mai mare parte, aceasta s-a risipit în anii în care Hurmuz Aznavorian a fost supus persecuțiilor politice. Au rămas din această colecție 36 de lucrări, donate de fiica sa, Rodica Aznavorian-Sfințescu, și soțul ei, Claudiu Sfințescu, în anul 2000, Muzeului Colecțiilor de Artă din București.

Hurmuz Aznavorian a știut să fie OM, în cel mai înalt sens al acestui cuvânt. Sunt mulți avocați ce câștigă procese grele, dar câți o fac fără bani, doar din profundă convingere în dreptatea celui pe care-l apără? Sunt mulți oameni care critică legile <strâmbe>, dar câți au curajul să le critice în fața unui regim autoritar, doar pentru a proteja principiile fundamentale ale dreptului? Sunt mulți politicieni care ajung în Parlament, dar câți își păstrează corectitudinea și verticalitatea? Sunt mulți români care-și declamă iubirea de țară, dar câți s-ar înrola de bunăvoie ca să lupte pentru România? Hurmuz Aznavorian a făcut toate astea și încă multe peste.⁸

Note:

¹ Hurmuz Aznavorian, *Eexcelența legii*, București, Editura SemnE, 2007, p.276.

² *Idem*, p. 280.

³ Mircea I. Manolescu, *Arta avocatului. Șapte prelegeri*, București, Editura Humanitas, 1998, p.261.

⁴ *Idem*, p. 263.

⁵ Hurmuz Aznavorian, *op. cit.*, p. 279.

⁶ Sorin Popescu, Tudor Prelipceanu, *Stele de primă mărime ale presei juridice românești*, București, Editura Lumina Lex, 2005, p.158.

⁷ Hurmuz Aznavorian, *op. cit.*, p. 283-285.

⁸ <http://cutiutza-cu-recenzii.blogspot.ro/2009/03/hurmuz-aznavorian-excelenta-legii.html>